

3. UNITATEAREN IBILBIDE DIDAKTIKOA

3. UNITATEAREN IBILBIDE DIDAKTIKOA

BISITA DIDAKTIKOA. Lehendabiziko unitate didaktikoan erdialdeko hiribilduari egin genion bisita didaktikoa. Oraingoan ikastetxe bakoitzak bere kokalekuaren arabera bisita didaktiko bat egitea proposatzen dugu. Bisita didaktikoa oinez eta ikastetxearen eragin esparrutik gertutik egiteko, proposamen hau egiten dizuegu:

- **SANTA TERESA GUNEA.** -1.- Musakola / Makatzena-Santa Marina-Santa Teresa-Kristo Obrero.
- **GAZTELUONDO GUNEA.**- Bi irteera egin daiteke aukeran 2.- San Andres / San Josepe edo 3.- Erdialdea (Hiribildua- San Juan-Jokin Zaitegi-Zerrajera-Kontzeziño-Uarkape/Altamira)
- **ARIMAZUBI GUNEA.** Bi irteera egin daiteke aukeran. 2.- San Andres / San Josepe edo 4.- Uribarri /Erguin.
- **AHEko ERGUIN ESKOLA.** 4.- Uribarri/Erguin

Bisita didaktikoak egin aurretik ondo legoke **ortofotoen bidez lantzea** egitera goazen ibilbidea.

1.- MUSAKOLA .

2.- MAKATZENA-SANTA MARINA-SANTA TERESA-KRISTO OBRERO.(KIROL INSTALAZIOAK/ LUDOTEKA, LIBURUTEGIA ETA JUBILATUEN ETXEA.)

Arizmendiko Santa Teresa gunetik irten eta Kristo Obrero auzoko Galizia kaletik abiatuko gara **Santa Marinako jubilatuen etxea, ludoteka eta liburutegira.**

Aldamenetik pasatu eta aldapatxoa igo ondoren, Santa Marina auzora iritsiko gara. Eskuinetara joango gara eta errotondan geldituko gara, han elkartzen dira Santa Marina (lehenengo etxeak 1963. urtean egin zituzten) eta Kristo Obrero auzuneak. Hortik ikusi daitezke han goian mendiaren maldan **Makatzena auzoko** etxeak, 1980. urtean egindakoak, kooperatiba bat osatutakoan. Santa Marina eta Makatzena bi baserri ziren eta auzoek hortik hartu dituzte izenak.

Errotondatik eskuinetara joan gara Agerre kaletik, Santa Teresa kalerantz. Santa Teresa kalera iristean han behean Santa Teresa ikastola ikusiko dugu eta eskailera batzuetatik jaitsiko gara bertara, Santa Teresako lehendabiziko etxeak 1964. urtean hasi ziren egiten eta Espino etxegileak etxeak egiteaz gain, eskola

bat (**gaur egungo ST ikastola**) eraiki zuen eta geroago **eliza (Santa Teresa)**. Ikastolatik abiatuko gara elizarantz eta handik Elkano kalera joango gara.

Hortik Gebarako Errando kaletik beherantz, hemen aldamenean **Laboral Kutxa** eta Gipuzkoa etorbidearen ertzean **Kutxabank**, eta Antso Abarka kalea gurutzatu eta Gipuzkoa etorbidera iritsiko gara. Handik gasolindegia ikusiko dugu eta haren atzealdean industrialde handi bat dago, A-20 deritzana. Industrialde horretan sarrailagintzan diharduten hainbat enpresa dago (JMA, Altuna, Ifam...).

Gipuzkoa etorbideari beherantz jarraituz industrialde horretara sartuko gara eta ikusiko dugu **Tanatorio zerbitzu** bat dagoela. Gure irteera didaktikoarekin jarraituz aurrera joango gara eta erreka gure eskuinaldean izanik **Jubilatuen etxera eta San Isidro elizara**(1945. urtean egina) iritsiko gara. Errepidea zeharkatzeko, zebrabidetik joango gara eta **Musakolako kiroldegirantz** abiatuko gara (1977. urtean egina, igerilekuak, kantxa, frontoiak).

Sarrera ingurutik **Institutuko bi eraikin** ikusiko dugu; behekoa, Musakola herri eskola izan zen eta goikoa, sorreratik, batxilergoa emateko erabilia, hain juxtu ere. Igerilekua inguratuz errekaldera joango gara, erreka ezkerreko paseotik **Mojategi baserrirantz** joango gara eta han gure ezkerrean **2007. urtean egindako errugbi eta futbol zelaiak** ikusiko ditugu. Mojategi baserriraino joango gara, baserriaren zurezko fatxada ikusteko eta erreka beste aldean **Eroski hipermerkatuaren instalazioak** ikusiko ditugu. 1989. urtean eraiki zuten Maxi Eroski, Arruenea baserria zegoen tokian eta urte batzuk geroago (1997. urtean) handitu zuten eta hiper eroski bihurtu zen.

Atzera itzuliz zubiraino joango gara eta handik pasatuko gara **Arruene parkera**, berdeguneaz gozatzeko. Parke ederra, arbola ugariarekin eta ondoan erabilera anitzeko gunek bertan kokatzeko herrira etortzen diren ikuskizunak, zirkua...eta aparkaleku gisa erabiltzeko. Parkearen erdian auzoko elementurik adierazgarriena ikusiko dugu, **brontzezko asto bat** dago bertan, zenbat ume igo diren gainera; auzoko elementu esanguratsua da.

Ingurura begiratzuz gero, auzoko hainbat baserri ikusiko dugu, **Agirretxebarri, Antoniñaetxebarri, Arbe, Alzibar, Axerikoa, Aranguren** baserrira joateko bidea errotondatik ikusten da. Ikusten ez dena **Barrenazar** baserria, Epele errekatxoaren altzoan baitago. Han goian, Arbeko tontorra eta mendearen 1990.ko hamarkadan eraikitako Egiandi "baserria", txakolina ekoizten duena, malda horietan mahasti ugari landatuta duena. Hemendik errepide ondoko espaloitik itzuliko gara kiroldegira eta handik joan ikastolara.

3. /4.- ERDIALDEA (HIRIBILDUA- PORTALOITIK-SAN JUAN-ZALDIBAR-ZERRAJERA-KONTZEZIÑO-JOKIN ZAITEGI-UARCAPE/ALTAMIRA/ ALDAIGAIN/ALDAI (ELMAKO ETXEAK).

Gazteluondo gunetik irten eta Portalaira joango gara. Lehendabiziko unitate didaktikoaren irteera didaktikoa hiribildua eta Goikobalu bisitatu genuen. Portaloitik beraz abiatuko gara Biteri plazarantz. Pasatuko gara tokitik hainbat urtetan **Biteri eskola** izan zen, Pedro de Biterik eraikitakoa 1902. urtean eta XX. mendearen 60. hamardaren bukaera arte zutik izan zen baina eraitsi zuten eraikina. Eskola laikoa eta doakoa zen eta Biterik fundazio bat sortu zuen 200.000 pezetarekin eta Gipuzkoa osoan bederatzi eskola gehiago eraiki zituen.

Garibai etorbidetik eskubitara joan gara **Laubide plazaraino bus geltokitik** pasatuz eta eskumaldean pertsona nagusien Iturbide egoitza utziz. Plaza horretan 1936-1939 gerran Debagoienako fusilatu eta desagertuen omenez losu Murguizuk diseinaturiko monolito bat dago eta 2003ko ekainean inaguratu zen. Plaza horretan egun azoka txikia "merkadilloa" egiten da hilean birritan eta **San Juanetan zezen plaza** egoten da bertan eta **Santamasetan** ganadu feria bertan jartzen da.

Plazatik hainbat eraikin ikus ditzakegu : errepidearen bihurgunean zurezko balkoiak dituzten etxe batzuk, Kontzetzinokoak, bertan zegoen konbentua bota eta gero 1978. urtean egin ziren. Erreka aldera begiratzuz gero, **antzinako fabrika baten eraikina** (Zerrajera) ikusiko dugu eta harantza, zubirantza zebrabidea pasatutakoan, abiatuko gara.

Handik, Etxaluzetik (lehen zubian Igelaren iturria zegoen) ospitaleraino **Union Cerrajeraren lantegiaren instalazioak** zeuden, baina egun esparru horretan ez dago industria instalaziorik. Plazatik ezkerretara dauden etxeak **Jokin Zaitegi plazaren** inguruan daude eta hemen zeuden **Roneo enpresaren instalazioak**. Hemen zeuden enpresak Kataide industrialdera joan ziren 1990. urtean libre utziz esparru hau etxeak egiteko. Gaur egun **Roneo enpresa desagertu da eta Union Cerrajera, Arrasate, enpresa txikia da**. Inguru horretan ere, XX. mendearen 1980ko mendearen hasiera arte, Guardia Zibilaren kuartel bat zegoen.

Laubide plazatik Jokin Zaitegi plazara joango gara eta handik **Zaldibar frontoira**, 1900. urtean egindakoa, zenbat futbito txapelketa egin diren bertan!!! eta haren ondoan umeentzako ziburuak daude. Ziburuen tokitik **erlojua duen eraikina** ikusiko dugu, lehengo **Union Cerrajera lantegiaren sarrera historikoa**,

errekaren gainean dago eta erabilera asko izan ditu. Iragan industrialaren lekuko fidela da eta egun Eusko Jaurlaritzako SPRIrena da.

Haren ondoan, lehengo lantegiko bulegoen eraikinean, hotel bat eraiki zuten. Nafarroa etorbidetik abiatuko gara ezkerretarantz, **Zaldibar auzotik**, eta errekaren beste aldean eraikin zahar bat ikusiko dugu, 1939. urtean Unio Cerrajerak sorturiko **Escuela de Aprendices** ikusiko dugu. Eraikin horretan, duela gutxi arte **Arrasate Musikal elkartearen egoitza** izan da.

Lehen, Erdi Aroan, Oñatiko Kondearen jabetzak Zaldibar auzoraino iristen ziren eta komenigarria da horren gainean 2. unitate didaktikoan landutakoa gogoratzea (doke jokoa, Arrasateko erreketak...). Nafarroa etorbidetik errotonda bateraino joango gara eta han bi errekak **Deba eta Aramaio errekak** non elkartzen diren ikusiko dugu, eta ondoan **Debagoieneko Mankomunitateko bulegoak daude eta Lanbide hastapena, Udaltzaingoa eta Txatxilipurdiko bulegoak**.

Jarraituko dugu espaloitik **Gizarte Segurantzako anbulatoriorantz** eta errepidearen beste aldean, lehengo Tren Vasco Navarroren geltoki historikoa ikusgai izango dugu, gaurko egunean Instituto Nacional de Empleo INEM erakundearen bulegoa (Lanbide). **Anbulatorioaren ondoan Debagoieneko ospitalea** dago eta atzean ospitale berriaren instalazioak daude. Haren ondoan **Gelma enpresaren** instalazioak, lehengo Elma enpresaren oinordekoak eta kooperatiba baten instalazioak (Lehengo Gamei enpresaren instalazioak). Antzinako tren geltokitik buelta emango dugu atzera, errekak batzen diren tokiaren errotondaraino eta handik Etxetxikiak kaletik abiatuko gara, ezkerrean etxe txikiak, XX. mendearen 1920ko hamarkadaren bukaeran Cerrajerak bultzatutako etxeak eta eskuma aldean Elmako etxeak (zabalgunea), 2006. urtean hasitako etxebizitzak, non-eta lehen enpresaren instalazioak zeuden.

Kale horretatik Gipuzkoako etorbidera eta handik Maalako errotondaraino, Ferixalekurantz, **Amaia antzokia** eskuma aldean utzi eta **Ferixalekua gunea**. Uarkape frontoi ondoraino joango gara, igogailuaren sarreraraino. Frontoia 1999. urtean inauguratu zen eta haren atzealdean Udaleko **Emakume txokoa eta Gaztetxea** daude. Igogailutik igoko dugu eta irteeran, behatokian geldituko gara une batez herria ikusteko: behean Ferixalekuko etxeak, **Kulturate, San Frantzisko eliza, Uarkapeko etxeak**, erdigunea. Behatokitik **Gernika ibilbideraino** joango gara, egun ibilbide hau ia Garagartzatik Musakolako kiroldegiraino doa. Handik eskumatara joanez gero, Aldai parkera eta Aldaigaineko etxeetara joango gara, eta ezkerretara joanez gero, hortik Altamira auzunerantz.

Gernika ibilbidetik joanez **Monterron parkerantz** abiatuko gara. Han sequoia erraldoiak ikusiko ditugu eta handik jauregi ondotik Arbolapetara. Gaur egun Monterron jauregian Arrasate Musikal elkarteak musika eskolak ematen ditu, instalazio propioak izan artean. **Arbolapetan**, (1900. urtean Canuto Aranzalabalek indigaztainondoa landatu zuen bertan) koadrilen elkargunetik **Kulturatera (kultura etxera)** abiatuko gara, Seber Altube plazatik pasatuz. **Kulturate ekipamendua** 2007. urtean inauguratu zen eta bertan kultura zerbitzu asko daude; haur, gazte eta helduentzako liburutegiak, Hemeroteka, Bideoteka, Fonoteka, ikasteko gelak, Klaustroa-erakusketa aretoa eta hainbat erabilera anitzeko gela). Seber Altube plazatik Gazteluondo gunera.

5.- SAN ANDRES (Bedoñabe) / SAN JOSEPE

Bedoñabe eskolatik irten eta Cordoba y Oro plazara abiatuko gara, handik parketik eskumatara ikusiko ditugu hainbat tailer, hortik aurrera industrialde handi bat, enpresa txikiak eta **Fagor Elektronika**, beste batzuen artean.

Handik errepide aldera joko dugu Araba etorbiderantz eta eskuma aldera joango gara lehengo Polmetasa lantegiaz zegoen bihurguneraino. Apurtxo bat aurrera joanda Gasteizko norabidean ikusiko dugu **kooperatiben industrialdea** hasten dela, bertan **Ulgor izeneko lehendabiziko kooperatiba sortu zuten**, hortik **Mugarrietaraino** (ikus mapan) eta gero beste industrialde bat dago Aretxabaletako mugan.

Hortik errekaen beste aldean, **Intxausti** baserria ikusiko dugu, industrialdeak egiteko bota zituzten baserrietatik zutik gelditu den bakarrenetarikoa (errepidearen beste aldean dauden Takolo-Bedoñabehirugarrena- eta Muzibar izan ezik). Handik bueltatuko gara atzerantz eta zebrabide baten bidez pasatuko gara errepidearen beste aldean, bus geltokiraino joateko.

Markesinaren atzealdetik errekaen gainetik dagoen zubitik pasatuko gara errekaen beste aldean eta hortik han goian **San Josepe "auzoa"** ikusiko dugu, 1959. urtean inauguratuta, Nuestra Señora de la Blanca izeneko ermita zegoen (harrobiaren ondoan bere aztarnak daude) eta erromeria ospetsua egiten zuten bertan.

Etxebizitzetatik gertu, saihezbidea egiterakoan 1988. urtean aurkitu zuten labeko koba (1. unitatean landutako gaia). Gora igo barik, nahi izan geroz aukera dago etxebizitzetaraino igotzeko, ezkerretara joko

dugu, handik **Etxaluze eraikin berriraino** iristeko. 2006. urte arte baserri bat zegoen eta atzetik pasatuko gara handik errekaren gainetik dagoen zubitik pasatzeko eta handik ikusiko dugu eraikina. Eraikinak ditu **jubilatuen etxea, auzo alkatetzaren bulegoa, ikasgelak, hainbat areto**, eta berriki inauguratu da, 2010eko irailean.

Eraikinaren ondoan, hainbat enpresa (akademia, jatetxeak, zentro erregional baten egoitza, BM supermerkatua ...) daude industria pabiloi batean. Handik irtendakoan, zebrabidetik errepidearen bestaldera pasatuko gara, **Maiatzaren leko plazara** hain juxtu ere. Hemen herriko jaietan normalean barrakak izaten dira eta ziur asko ikasle guztiak hortik pasatu dira noizbait. Hortik atzera begiratuz eskola ikusiko dugu bukaeran, eta hara doan Dr. Bañez kalearen bi aldeetan **etxe dorretzarrak** ikusiko ditugu, ezkerrean bat eta eskuma aldean beste bat eta eraikin altuak bertan.

Hiri aldeko San Andres (Bedoñabe) ia osotasunean XX. mendearen 1960ko hamarkadan sortu zen eta azalera txikian etxebizitza asko eta altuak egin zituzten. Plazatik eskuma aldera hartuz General Garro kaletik joango gara Gipuzkoako Foruen plazaraino, eta atzean utziko dugu Errebuelta kalea. Lehen errekaren ibilbidea hemendik zihoan eta bihurgune handi bat egiten zuen bertan; horregatik kalearen izena.

Auzoa egiten hasi zirenean errekaren ibilbidea aldatu zuten, eskolaren albotik ere pasatzen baitzen erreka. Hortik Kurtzetxiki plazara joango gara, ziburuetara eta hortik eskuma aldean eskola ikusiko dugu eta aurrez aurre egindako etxebizitzak kaleetan (Leintzibar, Maisu Guridi, Andaluzia, Navas de Tolosa eta Aramaio kaleak). Etxebizitza horien barnealdean, auzoko bi plaza dugu, Gudarien plaza gertu eta apurtxo bat urrunago Hiruki plaza.

6.- URIBARRI

Arrasate Herri eskolako Erguin eskolatik irten eta ezkerrean "Malvinas"(Gorostiza auzoa) esaten dioten auzoa dago, ia kale guztien izenak bertan zeuden baserrien izenak hartu dituzte (Olaran, Etxeazpia, Etxeostea, Larragain kaleak..).

Udala auzora doan etorbidetik jaitsi eta Anboto kalearen pareraino joango gara, gero ezkerretara, Kalealdetik joateko. Jaitsiera hasi bezain pronto **Gorostiza baserria** ikusiko dugu eskuma aldean, ondare historiko-artistikoko izendapena duen eraikuntza, bere inguruan dena aldatu da, baina zutik jarraitzen du eta eder iragan baten lekuko fidel, eta orainean eusten aldaketa guztiei. Hortik Munarrerantz abiatuko

gara eta eskuma aldean Usaetxe eta Larreako etxeak ikusiko ditugu, 1992. urtean egindakoak, behin hor zeuden baserriak botatakoan.

Munarrera iritsi eta gero, eskuinetara joango gara **Udala plazarantz**, han gure aurrean Arrasateko etxeorraz lehenetarikoa, **Izarra dorrea**, Arrasate pasealekutik jarraituko dugu eta ezker aldean **Arizmendi ikastolako Arimazubi gunea** ikusiko dugu, errepidearen eskuma aldetik eskumarantz Uribarri auzoa. Handik eskumatara hartuta joango gara **Mondragon Unibertsitateko Goi Eskola Politeknikora**, han daude bere hezkuntza instalazioak eta Biteri ikastetxearen egoitza. Errepidea jarraitu eta **Unibertsitateko liburutegiaren** ondotik pasatuko gara, han bidearen bukaeran **Eguzki dorrea** agertuko da gure aurrean.

Iturripeko kiroldegira joateko eskuma aldera joko dugu, han ikusiko ditugu kiroldegia, atletismo pistak eta frontoiak, eta Aramaio erreka pasatzeko zubia pasatuko dugu, eta ezkerantz joko dugu Uribe auzo aldera. 1977. urtean egindako etxeak dira; gure ezker aldean utziko ditugu, auzoko elizara abiatzeko.

Itxaropen amaren eliza da eta handik, behean, ikusiko dugu **MUko kanpus berria**, eta Garagartza aldera begiratuz gero **Garaia berritzegunea** sumatuko dugu harago eta **Markulete industrialdearen** hasieran, horren sarrera moduan Ederlan enpresa. Elizatik Uriburu kaletik itzuliko gara abiatu garen tokira, ezker aldean utzita Erguin, Elizalde, Anboto eta Udalpe kaleak. Hor zegoen Erguin baserria bota zuten etxeak egiteko eta toponimia irizpideari jarraituz kale baten izenak hartu zuen izen hori, eta **jendea hasi zen Erguin auzoa esaten, baina auzoa eta terminoa Uribarri da**. Auzoa Arrasateri atxiki zitzaion 1353. urtean. Arrasateko auzorik handiena da; Uriburu kalea zeharkatu ostean, eskaileretan gora egingo dugu eta ikastetxerantz joango gara.